

KATEDRA PSYCHOLOGIE A PEDAGOGIKY

Součástí katedry je psychologický ústav a pedagogický seminář.

Poslední rok státní samostatnosti předmnichovské republiky zastihl psychologický ústav (založený roku 1924 prof. M. Rostoharem) v takovém stadiu rozvoje, že patřil mezi nejlépe vybavené experimentální ústavy v Evropě. Za okupace byly přístroje, pomůcky i knihy, díky obětavosti některých pracovníků ústavu a fakulty, nouzově uschovány v soukromých bytech. Hned po osvobození byly svépomocí tehdejších psychologických pracovníků opět instalovány v místnostech psychologického ústavu a postupně opravovány. Tak zůstaly v ústavu uchovány četné přístroje z počátků experimentálního bádání v psychologii, které mají dnes značnou historickou cenu.

Při zřizování kateder v roce 1950 byl psychologický ústav spolu s pedagogickým seminářem přičleněn jako subkatedra psychologie—pedagogiky ke katedře filosofie. V roce 1953 byla zřízena samostatná katedra psychologie a pedagogiky.

PSYCHOLOGICKÝ ÚSTAV

Personální obsazení: V roce 1939 byl ředitelem psychologického ústavu prof. dr. Mihajlo Rostohar. Členy byli: doc. dr. Vilém Chmelař a doc. dr. Ferdinand Kratina (zemřel 1944).

Od roku 1945 vedl opět psychologický ústav prof. dr. M. Rostohar až do stud. roku 1948/49, kdy odešel na odpočinek. V ústavu pracovali v té době doc. dr. V. Chmelař, doc. dr. Ludmila Kolářiková, doc. dr. Robert Konečný. Od roku 1946 je členem ústavu odborný instruktor Jaroslav Antl, který vede mechanickou dílnu.

Ve stud. roce 1948/49 se stal ředitelem ústavu prof. dr. Vilém Chmelař (v té době byl jmenován profesorem). V roce 1949 byl přijat za asistenta dr. Jiří Sedlák, v roce 1952 dr. Boleslav Bárta, v roce 1958 prom. psycholog Vladimír Smékal.

Profesor dr. Mihajlo Rostohar působil ještě po odchodu z fakulty jako rektor Vysoké školy sociální v Brně (ve stud. roce 1948/49).

Profesor dr. Vilém Chmelař zastával funkci pověřeného proděkana na peda-

gogické fakultě v Brně (1946—1949) a děkana na filosofické fakultě v Brně (1949—1950, 1952—1954). Pak byl proděkanem na téže fakultě (1954—únor 1959). Dne 20. listopadu 1956 byl zvolen členem korespondentem ČSAV a 11. listopadu 1958 mu bylo prezidentem republiky uděleno vyznamenání „Za vynikající práci“.

Vývoj teoretických základů psychologie. Po osvobození navázali pracovníci ústavu na předválečnou tradici.

Po únoru 1948 došlo ke kvalitativnímu přebudovávání psychologické teorie na základě učení marxismu-leninismu. Jeho hlavní východiska tvořilo zejména: marxistické zdůraznění rozhodujícího podílu společnosti na formování duševního života člověka, Pavlovovo přírodovědecké pojetí organismu jako celku.

Nové dialektikomaterialistické pojetí teorie hluboce zasáhlo do vývoje psychologie. Byly vytvořeny předpoklady pro to, aby jednotlivé psychologické disciplíny mohly také účinně pomáhat i praxi budování socialismu v naší vlasti.

Přestavba a budování laboratoří: Podstatné změny, které byly provedeny v psychologické teorii, ve volbě výzkumných témat, ve studiu psychologie jako samostatné studijní specializace a v jejím uplatnění v nových pracovních odvětvích vyvolaly naléhavou potřebu revize dosavadní psychologické metodologie a potřebu vytváření nových metod.

Byla-li léta 1948—1953 charakterizována především činností zaměřenou k přestavbě teoretických základů výuky psychologie, vystupuje od šk. roku 1953/54 v činnosti ústavu do popředí budování nové metodologické techniky, která by odpovídala pokrokům dosaženým v psychologické teorii. Znamenalo to především stavbu a nákup nových přístrojů (prototypů) a přestavbu dosavadních laboratorních prostor tak, aby tvořily funkční jednotu s novými přístroji a odpovídaly požadavkům moderního psychologického experimentu.

Základ ke splnění tohoto úkolu byl položen již v roce 1946 zřízením mechanické dílny, která sloužila v prvních letech především k opravě starých přístrojů poškozených válkou a později k jejich přípravě do praktik i k jejich údržbě. Postupně věnovali členové ústavu stále více úsilí a času konstrukci nových expozičních a registračních přístrojů a adaptaci ústavních laboratoří. V současné době se dokončují přípravy k zahájení intenzivnějšího výzkumného provozu v laboratoři dětské a pedagogické psychologie a v laboratoři fyziologické a klinické psychologie, které vzhledem k požadavkům praxe byly budovány nejdříve. Začíná se budovat laboratoř ekonomické psychologie.

Členové psychologického ústavu se přičinili o zřízení psychologického ústavu na filosofické a pedagogické fakultě v Olomouci (rok 1946—1951) a budovali psychologický seminář na Vysoké škole sociální v Brně a na pedagogické fakultě v Brně (rok 1946—1953).

Vyučovací činnost: Psychologie byla přednášena již před druhou světovou válkou jako povinný předmět společného základu pro všechny posluchače učitelské větve na filosofické a přírodovědecké fakultě. Ve školním roce 1948/49 bylo poprvé zavedeno odborné pětileté studium psychologie s možností specializace v oblasti psychologie zdravotnické, pedagogické a ekonomické.

Průměrný počet posluchačů, kteří studují psychologii jako samostatný neučitelský obor, je poměrně malý (20—25 posluchačů v pěti ročnících), kdežto počet posluchačů psychologie učitelské větve činí průměrně ročně asi 400 posluchačů (včetně posluchačů z přírodovědecké fakulty).

Problematika řešená členy ústavu se týká některých základních teoretických otázek obecné, vývojové a sociální psychologie, dále otázek z oblasti optického vnímání, myšlení, aktivní optické a akustické pozornosti, volních dětských kresbných projevů, dětské hry, vývoje představy děje, přesnosti koordinací pracovních pohybů, osobnosti vysokoškolského studenta, prospěchu ve studiu, poruch duševního vývoje dítěte, neuropsychické stability a farmakopsychologie.

Členové ústavu jsou účastní na řešení 6 témat vědeckého úkolu „Škola a výchova v etapě dovršení socialismu a přechodu ke komunismu“. Dílčí úkoly jsou zadávány jako témata diplomových prací.

Publikační činnost: Tiskem vyšly 3 knihy, 53 původních časopiseckých studií, 36 článků, 89 referátů a recenzí, 28 zpráv, 13 překladů, 17 skript, 24 jiných prací. Kolektiv psychologického ústavu přeložil v letech 1951—1953 třetí díl Sebraných spisů I. P. Pavlova (kniha 1. a 2., Praha SZN 1953).

Disertační a diplomové práce: Celkem bylo obhájeno 69 disertačních a diplomových prací z obecné psychologie, z dětské a pedagogické psychologie, z klinické psychologie a z ekonomické psychologie. Většina prací řešila otázky, které mají význam pro praxi pedagogickou, zdravotnickou a výrobní. Část prací se věnuje převážně některým teoretickým a metodickým otázkám ze základního výzkumu.

Studentské vědecké kroužky: V roce 1950/51 byl vytvořen z řad studentů a učitelů psychologie Pavlovovský kroužek, který se soustavně věnoval prohloubenému studiu prací I. P. Pavlova a jeho školy. Z iniciativy kroužku bylo — mimo jiné — přikročeno k překladu Dvacetileté zkušenosti objektivního studia vyšší nervové činnosti (chování) zvířat od I. P. Pavlova.

Z dvouleté tradice pavlovovského kroužku se vyvinul první studentský vědecký kroužek na psychologickém ústavě, který byl založen v roce 1953. Od škol. roku 1958/59 pracují na psychologii dva studentské vědecké kroužky: kroužek pro metodické otázky psychologie a kroužek pedagogické psychologie.

Styk s praxí: Od založení psychologického ústavu byli jeho členové v úzkém spojení s praxí. Psychologický ústav byl a dosud je ohniskem odborné psycholo-

gické práce v Brně i na celé Moravě. Jeho členové pracovali ve Společnosti pro výzkum dítěte, byli vedoucími činiteli v poradenství pro volbu povolání na Moravě (v Poradně pro volbu povolání při Zemské živnostenské radě v Brně, v Poradně pro volbu povolání při Zemské sociální péči na Moravě a ve Studentské poradně při Středoškolské sociální péči). Již tehdy se ve své práci lišili od tzv. psychotechniků individuálním přístupem k vyšetřovaným osobám.

V poválečných letech pořádali členové psychologického ústavu kursy psychologie pro učitelky mateřských škol z Moravy, působili v konsultačních střediscích dálkového studia učitelů v řadě měst na Moravě. Přednášeli pro vychovatele učňů v těžkém průmyslu (1951—53). Na postgraduálních školeních lékařů (1952 až 1953) přednášeli fyziologii vyšší nervové činnosti.

V roce 1952 vyšli z filosofické fakulty první absolventi odborného studia psychologie. Od té doby organizuje psychologický ústav výcvikové praxe (ve 4. a 5. roč. několik hodin týdně) a provozní praxe (měsíc po 3. a 4. ročníku) v nemocnicích, továrnách, výchovných zařízeních, a tak zajišťuje bezprostřední styk studentů s praxí.

Pracovníci ústavu založili v prosinci 1953 při katedře kroužek býv. absolventů (odborných psychologů v praxi). Zkušeností těchto absolventů bylo v mnoha směrech využito při organizaci výuky psychologie. Na pravidelných zasedáních jsou přednášeny referáty z vlastní vědecké práce jednotlivců i kolektivů. Kroužek se zasloužil o ustavení Psychologické komise při psychiatrické sekci Čs. lékařské společnosti J. E. Purkyně (1956) a o ustavení Moravské pobočky Čs. psychologické společnosti (1958). Tím byl vlastní kroužek redukován převážně na psychology zaměstnané v Brně.

Aby psychologie sloužila co nejvíce praxi, dala katedra podnět ke zřízení Dětské psychologické poradny v Brně a starala se o její zajištění po stránce personální i materiální. Poradna zahájila činnost 1. října 1958. Za odborné spolupráce psychologického ústavu v ní pracují dva psychologové. Jejich úkolem je diagnostikovat a napravovat u dětí (od tří let do ukončení školní docházky) nedostatky a poruchy mentálního vývoje, didaktického vývoje, postojů osobnosti, morálně sociálních vlastností, emočních reakcí a volních kvalit, struktury a adaptace osobnosti. Výsledky praktické diagnostické a nápravné činnosti zpracovává poradna vědecky. Slouží rovněž jako praktické výukové pracoviště pro posluchače psychologie.

Psychologický ústav dále úzce spolupracuje v plnění různých úkolů s Vojenskou akademií A. Zápotockého v Brně, s Výzkumným ústavem leteckého zdravotnictví v Praze, s ministerstvem národní obrany, s brněnským dětským divadlem Radost a je neustále žádán o spolupráci řadou jiných institucí. Mnohdy jde o úkoly i celostátně důležité, mající význam pro ochranu zdraví pracujících, pro náš průmysl, pro výchovu nové generace, pro obranu státu apod.

Všichni členové ústavu se zúčastňují veřejně prospěšné práce ve Společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí (organizace cyklů přednášek v Lidových a Rodinných universitách, v Závodních akademiích aj.), práce v Československé společnosti psychologické, v ČSAV, někteří z nich ve funkcích. Prof. dr. V. Chmelař se podílí na organizování a plánování vědeckovýzkumné práce v oboru psychologie a pedagogiky v celostátním měřítku.

Kolektiv psychologického ústavu